

Inntektsutvalget v/Ola Grytten

Innspill til inntektsutvalget

Det er omlag 165 000 daa fulldyrket jord og 30 000 daa innmarksbeite, samt om lag 590 km² utmarksbeite i Ringsaker. Jordbruksarealene strekker seg fra noen av de mest fruktbare jordbruksområdene i landet med godt jordsmonn, god arrondering, gode klimatiske vekstforhold og gjennomgående større driftsenheter, til de mer marginale jordbruksområdene opp mot fjellet, som i større grad preges av et skinnere jordsmonn, dårlig arrondering, mindre gunstig klimatiske forutsetning for planteproduksjon og mindre bruksstørrelse. Om lag 40 000 daa fulldyrket jord ligger mellom 350 - 600 moh. I tillegg til produksjon av korn, gras, grønnsaker, poteter og frukt og bær, så har Ringsaker en omfattende produksjon av svin, fjørfe, storfe, sau og mjølk, med en total produksjon på i overkant av 17 000 t kjøtt og om lag 21 000 t mjølk. Ringsaker er på mange måter et Norge i miniatyr. Vel 500 jordbruksforetak drifter disse arealene og står bak denne produksjonen. Både vi og gardbrukerne skal være stolte av den jobben de gjør ved å forvalte og produsere mat på disse ressursene.

Det er i Ringsaker som i landet for øvrig en betydelig variasjon i forutsetningene for matproduksjon. Alle regioner har imidlertid sine fortrinn, og i et land, og i en verden med begrensede ressurser, er alle arealer som kan nyttes til matproduksjon viktige. Det er en nasjonal målsetningen om en økt selvforsyningsgrad, høyere beredskap og jordbruk i hele landet. Samtidig har vi et globalt ansvar for å utnytte matproduserende arealer på et best mulig vis i en verden som preges av bla. klimakrise, uro og en voksende befolkning. For å innfri dette så må det være mulig å oppnå ei næringsinntekt i jordbruket på nivå med andre grupper i samfunnet, og som gjør det økonomisk interessant å investere for framtidens matproduksjon for både små og store foretak i hele landet. Dersom man legger de nasjonale målsetninger til grunn er ikke dette godt nok ivaretatt i dag.

Jeg ber dere tenke nytt og bryte med tanker som hører en annen tid til. Det er nok av de som kun snur gamle bunker. Utover det skal jeg ikke mene så mye om hvordan utvalget skal besvare mandatet. Jeg vil imidlertid dele noen betraktninger vedrørende økonomien og handlingsrommet for investeringer i jordbruket slik jeg erfarer det.

Det er variasjon i lønnsomheten og i hvor stor grad en produksjon vil kunne bære nødvendige og fremtidsrettede investeringer. Dette varierer bla. med type produksjon, produksjonsomfang, ressursgrunnlaget som ligger til grunn for investeringen, den menneskelige faktor, investeringskostnad og avkastning av produksjon. Det er imidlertid noen fellesnevnerne:

- Både driftsutgifter og investeringskostnader har over lengre tid økt betraktelig mer enn produksjonsinntektene. Produksjonsinntektene har lav priselastitet og fanger i for liten grad opp endringer i produksjonskostnader og marked. Lønnsomheten har blitt redusert og handlingsrommet for nyinvesteringer svekket. Dette er utfordrende i ei kapital-intensiv næring som allerede preges av små marginer og en presset økonomisk situasjon.
- I forbindelse med investeringer ser vi ofte at det er krevende å få investeringen «lønnsom» både på kort og lang sikt. For at driftsplaner skal gå opp, legges det ofte inn egen og/eller ektefelle sin lønnsinntekt utenom gardsbruket. Ubetalt arbeid fra kårfolk og andre

familiemedlemmer forutsettes. Forventet arbeidstimer i produksjonen underestimeres, noe som bidrar til lavt vederlag for arbeid. En stadig større andel av både investeringer og produksjon baserer seg på leide ressurser med tilhørende økte kostnader og mindre forutsigbarhet. Produksjonsinntekter overestimeres ofte og utgiftene underestimeres. Dette medfører at nødvendig buffer for endrede forutsetninger for drifta blir svært liten og sårbarheten stor. Dette resulterer i at avkastning på innsatt kapital og arbeidsvederlag ofte blir langt under sammenlignbare grupper.

- Investeringer i produksjoner med mindre produksjonsvolum er svært krevende. Dette er uheldig i et land der ikke alle hverken kan eller bør drive like stort. For å utnytte landets samlede ressursgrunnlaget på en god måte må det også være mulighet for å gjennomføre fremtidsrettede investeringer på både små og store bruk med en akseptabel avkastning på innsatt kapital, samt ett arbeidsvederlag på linje med hva som forventes ellers i samfunnet.
- Den svake lønnsomheten i jordbruket gjør det svært krevende å sikre rekrutering til næringa. Jordbruket konkurrerer i et interessant arbeidsmarked med et høyere lønnsnivået og ordnet arbeidstid, ferie og fritid. I tillegg trenger man heller ikke å ta risikoen ved å investere betydelige beløp i egen boplass uten annen avkastning på kapital enn et arbeidsvederlag som er langt lavere enn hva man finner i samfunnet for øvrig. Jordbruket taper i dag denne kampen om hodene. Og uten rekrutering, ingen produksjon. Å bygge opp igjen fagmiljø, samt teoretisk og praktisk kompetanse om matproduksjon er krevende.

Jordbruket har effektivisert voldsomt og vært igjennom en betydelig strukturrasjonalisering der færre produserer mer. Dette har vært både riktig og nødvendig, så lenge det ikke går utover en god ressursforvaltning. Nå befinner imidlertid stadig flere regioner seg i en sårbar situasjon med få aktive gardsbruk igjen, og med arealer som i stadig større grad bærer preg av ekstensiv drift og dårligere ressursutnyttelse. Ny viten og teknologi skal tas i bruk og drifta skal være effektiv, men det er ei grense for hvor langt man kan strekke strukturrasjonaliseringen før de negative effektene overskygger de positive. Den grensa er for flere produksjoner og områder oversteget.

Det er et generelt etterslep i investeringer innen de fleste produksjoner, spesielt innen det grovforbaserte husdyrholdet. Norge som nasjon setter seg i en svært uheldig situasjon dersom det over tid er en så lav lønnsomhet i jordbruket at foretakene ikke i tilstrekkelig grad finner det økonomisk forsvarlig å utføre nødvendige og langsiktige investeringer i driftsapparatet. Det er samfunnsøkonomisk svært kostbart å ikke legge til rette for at vi til enhver tid har tilstrekkelig kompetanse og et fremtidsrettet driftsapparat som nytter landets ressurser for matproduksjon på et godt vis. Dersom snøball har rullet ned Vikersundbakken, så er det tungt å trille den opp igjen.

I dagens samfunn er det ofte andre investeringer som vurderes som mindre risikofylt og/eller med et større avkastningspotensiale, enn å investere i matproduksjon med ei forventet lav næringsinntekt. Ringsaker ligger i et området hvor det er lett å få seg annen bedre betalt jobb med ordnet arbeidstid og ferie/fritid. Det er i dette markedet norsk matproduksjon konkurrerer. Det understrekes at gode hoder flytter lett, det gjør ikke arealer og driftsapparat for matproduksjon.

Jordbruket genererer i tillegg til de verdiene det selv skaper, betydelige ringvirkninger med økt verdiskapning og arbeidsplasser innen næringsmiddel- og foredlingsindustri, transport, service yrker, handel, FoU m.m. Dette er svært viktig for Ringsaker og landet for øvrig.

Jeg ønsker dere lykke til med et viktig arbeid!

Med hilsen

Stein Inge Wien
Landbrukssjef